

Ålandskonventionen förtydligad genom not till signatärmakterna

Finlands utrikesministerium har nyligen överlämnat en diplomatisk not till Ålandskonventionens signatärmakter och några fler stater om vissa förtydliganden av konventionen när det gäller det demilitariserade Ålands gränser.

Bakgrunden till detta är ett par uppsatser som undertecknad publicerade 1998 och 2000 där det påvisades att Ålandskonventionens gränsdefinitioner delvis var oklara och tvetydiga. Där föreslogs också vissa principlösningar grundade på en kombination av geovetenskapliga, historiska och folkrättsliga argument. Dessutom föreslogs att en diplomatisk not innehållande mer definitiva lösningar skulle kunna lämnas till Ålandskonventionens signatärmakter.

Under åren 2005 - 2006 arbetade en särskild arbetsgrupp under Finlands justitieministerium med dessa gränsfrågor. Här ingick representanter för flera ministerier och myndigheter i Helsingfors samt en representant för Åland, landskapsregeringens dåvarande kanslichef Elisabeth Nauclér; dessutom fungerade undertecknad som permanent sakkunnig. Gränsarbetsgruppen enades efter komplicerade diskussioner och hörande av folkrättsexperter om lösningar på problemen.

Ett par år senare överlämnades ärendet efter visst ytterligare utredande till utrikesministeriet, som höll fast vid gränsarbetsgruppens lösningar utom i en fråga. Slutligen behandlades saken något år senare av utrikes- och säkerhetspolitiska utskottet samt republikens president. Nu har alltså denna process lett till slutpunkten: En diplomatisk not har i början av 2013 överlämnats av Finland till Ålandskonventionens övriga signatärmakter, det vill säga Storbritannien, Frankrike, Italien, Tyskland, Danmark, Sverige, Estland, Lettland och Polen, samt till Ryssland som part i det närbesläktade Ålandsfördraget. Dessutom har noten överlämnats till övriga nordiska och Östersjö-stater, nämligen Litauen, Norge och Island.

Noten med dess bilagor innehållande en teknisk definiering av gränserna innebär i praktiken att fyra problem lösts enligt gränsarbetsgruppens slutsatser och att ett problem lämnats åt sidan. Problemen är komplicerade men jag skall försöka att kort förklara dem och deras lösningar. Man måste då veta att i Ålandskonventionen definieras det demilitariserade Ålands gränser i två steg. Först definieras ett havsområde begränsat av räta linjer mellan ett antal punkter angivna med koordinater i form av latitud och longitud. Därefter förklaras den demilitariserade zonen vara alla de öar, holmar och skär som är belägna inom dessa gränslinjer samt det vatten som sträcker sig tre sjömil ut från öarna vid lågvattenstånd (dock ej längre ut än till gränslinjerna). Nu till problemen och deras lösningar.

1. Begreppen latitud och longitud är inte entydiga. Värdena på latitud och longitud för en punkt är beroende av vilka dimensioner på jorden man använt vid beräkningarna och av den oregelbundna massfördelningen inuti jorden. I fallet med Ålandskonventionen är latitud och longitud i väster (Ålands hav) givna i ett system kopplat till ett gammalt brittiskt sjökort, medan latitud och longitud i öster (Skiftet)

är givna i ett annat system kopplat till ryska och finska sjökort. De är alltså inte jämförbara med varandra och inte heller jämförbara med latitud och longitud på ett modernt sjökort. I lösningen har nu alla latituder och longituder i Ålandskonventionen omvandlats (räknats om) till ett globalt satellitbaserat referenssystem (en nära släkting till WGS 84) relevant för moderna sjökort. Hänsyn har då även tagits till andra gränsavtal, felaktigheter i gamla sjökort etc.

2. Begreppet rät linje är inte entydigt. På den krökta jordytan motsvaras en rät linje mellan två punkter av två olika linjer: dels en geodetisk linje, som är det kortaste avståndet mellan punkterna, dels en loxodrom, som har en konstant riktning mellan punkterna. I lösningen anses nu de räta linjerna vara geodetiska linjer. De två gränslinjerna i norr och söder är dock av särskilda skäl loxodromer.

3. Begreppet öar, holmar och skär är oklart. Det som komplicerar saken här är landhöjningen. Man kan antingen avse de öar som fanns vid tiden för Ålandskonventionens undertecknande eller de öar som finns vid aktuell tidpunkt. I det senare fallet växer den demilitariserade zonen med tiden (dock aldrig utanför gränslinjerna). I lösningen har nu av folkrättsliga skäl landhöjningen beaktats. Öar, holmar och skär med tillhörande vatten hänförs till år 2006. Behovet att uppdatera öarna och därmed zonen skall ses över vart 50:e år.

4. Begreppet lågvatten är oklart. I Östersjön finns inget tidvatten med väldefinierat lågvatten utan huvuddelen av variationerna i vattenståndet beror på vindar där endast medelvatten är någorlunda väldefinierat. I lösningen används nu medelvattenstånd.

5. Slutligen finns i Skiftet vissa glapp mellan demilitariseringsgränsen och självstyrelsegränsen (landskapsgränsen) med mindre öar inblandade. Detta problem har man valt att lämna åt sidan (och då avstått från gränsarbetsgruppens förslag till lösning).

Av de fyra genomförda punkterna ovan är särskilt punkterna 1 (latituderna och longituderna) och 3 (landhöjningen) såväl principiellt viktiga som praktiskt betydelsefulla. Genom 1 har tvetydigheter i gränslinjerna på över ½ km eliminerats, och genom 3 har ännu större oklarheter i zongränsen undanröjts.

Av flera skäl är det värdefullt att Ålandskonventionen nu har förtydligats genom den diplomatiska noten till de berörda staterna. För det första bidrar den ökade klarheten till att minska risken för att råka ut för svårlösta gränsproblem i framtiden. För det andra bidrar själva noten med sitt innehåll till att Ålandskonventionen hålls folkrättsligt levande. Dessutom bidrar utsändningen av noten till även andra stater än signatärmakterna till att stärka Ålandskonventionens ställning.

Martin Ekman
Publicerad i tidningen Nya Åland och Tidningen Åland 15.3.2013